

полісся — провінція в межах мішаних лісів України, яка характеризується низовинним рельєфом, сформованим за участю водно-льодовикових та алювіальних відкладів, широкими заболоченими річковими долинами, позитивним балансом вологи, пануванням дерново-підзолистих і болотних ґрунтів, утворених переважно на піщаному субстраті, високим рівнем ґрунтових вод, значним поширенням соснових лісів з домішкою широколистяних порід. Охоплює північну частину України і простягається із заходу на схід більш як на 750 км, а з півночі на південь — на 150—180 км. Площа 113 500 км², що становить 19 % території України. Межа П. та **Лісостепу** проходить біля таких населених пунктів: Володимир—Луцьк—Рівне—Корець—Берездів—Шепетівка—Полонне—Чуднів—Троянів—Житомир—Корнин—Київ—Ніжин—Комарівка—Батурин—Кролевець—північніше Глухова. У районі Шепетівки і Рави-Руської від основної частини П. відгалужується смуга **Малого Полісся**, яке з півночі обмежене **Волинською височиною**, а з півдня — **Подільською височиною**, що вже належать до Лісостепу. В межах П. знаходиться більшість районів Волинської, Рівненської, Житомирської, Чернігівської, частина районів Львівської, Хмельницької, Київської та Сумської областей. Геоструктурно П. приурочене до **Українського щита**, Волино-Подільської монокліналі, **Дніпровсько-Донецької западини**, що обумовлює мозаїчність поліських ландшафтів. Головною причиною своєрідності, різноманітності мозаїчності ландшафтів П. є вплив на їх формування палеогеографічних умов, зокрема в антропогені. На цій геоструктурній основі в межах П. сформувався рельєф *Поліської низовини* та північної частини *Придніпровської низовини*. Річний радіаційний баланс 1700—1850 МДж/м². Пересічна температура липня від +17 °С (на заході) до +19,5 °С (на сході); найвищі температури +33—39 °С (липень, серпень); пересічна температура січня від -4,5—5 °С (на заході) до -7—8 °С (на сході); абсолютний мінімум -32°—-39 °С (січень—лютий). Вегетаційний період триває 160 (схід)—180 (захід) днів. Річна сума опадів на заході — 742 мм, на сході — 550 мм; випаровуваність — відповідно 500 і 450 мм. Коефіцієнт зволоження змінюється від 2,6 у західній до 1,9 у східній частині. За співвідношенням тепла та вологи у П. сприятливі умови для вирощування сільськогосподарських культур (картопля, жито, пшениця, ячмінь, овес, гречка, льон, хміль тощо). Проте на П. не виключена можливість періодичних ґрунтових посух, викликаних властивостями піщаних ґрунтів, що не затримують вологи і не нагромаджують її. В зв'язку з цим необхідне

зарегулювання стоку. Особливістю ґрунтового покриву П. є його строкатість, зумовлена рельєфом і характером ґрунтоутворюючих порід, глибиною залягання ґрунтових вод. Найпоширенішими ґрунтами П. є дерново-підзолисті та болотні і торфово-болотні ґрунти. Дерново-підзолисті ґрунти сформувалися переважно на безкарбонатних піщаних і супіщаних відкладах легкого механічного складу, в умовах значного зволоження, під мішаними лісами з густим трав'янистим покривом. В умовах надмірного підґрунтового зволоження відбувається оглеєння дерново-підзолистих ґрунтів, в них формуються залізо-марганцеві бобовини і горизонти ґрунту зафарбовуються в зелений і сіро-голубуватий колір завдяки наявності сполук заліза. Болотні ґрунти розвиваються в умовах надмірного зволоження. Їх характерною рисою є сильна оглеєність по всьому профілю. Залежно від товщини торфового горизонту вони поділяються на мулуваті, торфово-болотні і торфовища. Великі масиви болотних ґрунтів є в північних районах Волинської, Рівненської, північно-західній частині Житомирської обл., в придніпровській частині П. У межах П. формуються також дернові, лучні, перегнійно-карбонатні, сірі опідзолені ґрунти. ґрунти дернового типу поширені на широких плоских зниженнях на периферії боліт, підвищених частинах заплавлі річок, на невеликих галявинах серед колишніх лісових масивів під трав'янистою рослинністю в умовах близького залягання ґрунтових вод (2—4 м). Дерновий процес сприяє накопиченню гумусу, вміст якого тут сягає 3—5 %. Дерново-глейові (лучні) ґрунти займають значні площі на заплавах **Дніпра**, **Десни**, **Горині**, **Случі**, **Ужа**, **Тетерева** і **Сейма**. У центральній частині заплави ґрунти легкосуглинкові, рівень ґрунтових вод і глейовий горизонт залягають близько до поверхні, вони містять більше гумусу, ніж інші ґрунти цього типу. В прирусловій частині заплави лучні ґрунти мають піщаний склад і мало гумусу. На лівобережжі Дніпра в межах річкових долин і знижень південної частини П. трапляються засолені дерново-глейові ґрунти (Чернігівська обл.). Вони засолюються внаслідок діяльності підземних вод. Перегнійно-карбонатні ґрунти поширені в південній і південно-західній частині **Волинського Полісся** і в Малому П. на продуктах вивітрювання крейдових мергелів та крейди. На осушених ділянках і під лучною рослинністю вони містять 3—6 % гумусу, а під лісом 8—12 % і до 15 % гумусу. Сірі опідзолені ґрунти розвинуті на лесоподібних суглинках в межах «лесових островів». Вміст гумусу в них 1,2—3 %. Вони поширені на Словечансько-Овруцькому кряжі, в районі Житомира, Звягеля, Коростишева, Чернобиля, Димера, Мени,

Михайла-Коцюбинського, Чернігова, Тупичева, Понорниці, Новгорода-Сіверського. На П. є невеликі масиви опідзолених та вилугованих чорноземів, що місять до 3,6 % гумусу і поширені в межах Городнянщини, Менщини, Березнянщини Чернігівської обл., на півдні [Київського Полісся](#) і [Житомирського Полісся](#). За рослинним покривом П. належить до Поліської підпровінції Східноєвропейської провінції Європейської широколистянолісової області. Природна рослинність представлена дубово-сосновими лісами, поширення яких зумовлено наявністю піщаних воднольодовикових і льодовикових відкладів. Ліси займають близько 30 % території П.; домінують сосна, дуб, береза і вільха. Значно меншу роль у лісових угрупованнях відіграють ялина, граб, осика, клен, липа, в'яз і тополя. Фауну П. представляють лось, олень благородний, сарна, дика свиня, вовк, лисиця, борсук, їжак європейський, кріт європейський, бурозубки, вивірка звичайна, сліпак подільський, мишак лісовий, полівка звичайна, вухань звичайний, нічниця та ін. Ландшафтна структура Українського П. досить складна і мозаїчна. Основну роль у ній відіграють алювіальні, алювіально-зандрові, зандрово-моренні, моренні, денудаційні низовинні рівнини на докембрійських кристалічних, крейдових і палеогенових відкладах з переважно дерново-підзолистими і болотними ґрунтами під лісовою, лучною і болотною рослинністю. Природні ландшафти

Українського П. внаслідок тривалої господарської діяльності людини зазнали значної трансформації (збезліснення, меліорація, розорювання тощо). Переважають сільськогосподарський і гірничодобувний види природокористування. Розораність ґрунтів П. становить 54 %. Серед несприятливих процесів при господарському використанні земель — ерозія, підтоплення та заболочення. Процеси антропогенізації ландшафтів П. вимагають регульованого природокористування: меліорації та регуляції водного стоку, боротьби з ерозією та дефляцією, рекультивації земель, порушених внаслідок видобутку корисних копалин, зокрема нелегального видобування бурштину; суттєвого збільшення кількості та площ природно-заповідного фонду, створення регіональних і національних природних парків.

Рекомендована література

1. Маринич О. М. Українське Полісся. 1962;
2. Маринич А. М., Пашенко В. М., Шищенко П. Г. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование. 1985;
3. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України. 2005 (усі — Київ).

[О. О. Ремезова](#)

Бібліографічний опис:

Полісся / О. О. Ремезова // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-884080>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).